

64		Зірка Мензатюк. «Таємниця козацької шаблі» (скорочено). Коротко про письменницю. Пригодницька повість про мандрівку історичними місцями України. Образи козаків у повісті. ТЛ: пригодницька повість, детектив.	
65		Характеристика образів повісті. Засоби змалювання характерів персонажів.	
66		Фантастичне і реальне у пригодницькій повісті. Символіка козацької шаблі у творі. Велич старовинних українських замків. Історичне минуле в житті сучасної людини.	
67		Контрольна робота № 6. «У пошуках пригод і чудес» (розгорнуті відповіді на запитання).	
68		Урок літератури рідного краю. Костянтина Малицька. Оповідання зі збірки «Малі герої».	
69		Найцікавіше з літературних новинок (<i>твори за вибором учителя й учнів</i>).	
70		Текстуально вивчені та самостійно прочитані художні твори. Узагальнення і систематизація вивченого за II семестр.	

Урок 1

Тема. Роль книжки в житті людини. Література як художнє відтворення життя, побуту, звичаїв, духовно-моральних цінностей людини. Значущість читання в житті особистості. Сучасний читач. Художні твори зі шкільного літературного курсу початкової освіти та самостійно прочитані.

Мета: з'ясувати значення книжки в житті людини, простежити історію написання книжок у Київській Русі; розвивати культуру мовлення, увагу, читацькі смаки, спостережливість, навички виразно читати і сприймати тексти художньої літератури; виховувати шанобливе ставлення до творців книжок, писемного слова; прищеплювати почуття любові до художньої літератури.

Очікувані результати навчання

Учень / учениця:

- *уважно слухає* інформацію про роль книжки, художнього слова в житті людини, значущість читання в сучасному інформаційному світі, важливість вироблення вмінь компетентного читача;
- *розуміє та відтворює зміст* почутої інформації;
- *знаходить* у почутому повідомленні відповіді на поставлені запитання;
- *аргументовано зіставляє* почуте із життєвим досвідом;
- *доброзичливо висловлює* своє ставлення до думок інших осіб, зважаючи на неповноту або суперечливість почутої інформації;
- *читає* навчальний матеріал підручника про роль книжки, художнього слова в житті людини, значущість читання в інформаційному суспільстві, важливість вироблення вмінь компетентного читача;
- *формулює висновки* відповідно до поставленого завдання на основі аналізу опрацьованого тексту;
- *обирає* самостійно або за допомогою інших осіб художні тексти для читання, аргументує свій вибір;
- *описує* свої літературні вподобання, наводячи приклади прочитаних творів.

ТЛ: художня література, літературний твір.

Тип уроку: урок вивчення нового матеріалу.

Обладнання: виставка книжок художньої та навчальної літератури; портретна галерея українських письменників, творчість яких вивчатиметься в 5-му класі; дидактичний мультимедійний матеріал, репродукції картин В. Фірле, Д. Хартлі, світлини із зображенням пам'ятників.

Методи, прийоми і форми роботи: обмін побажаннями, слово вчителя, бесіда, робота з прислів'ями та приказками, прийом «Мистецька майстерня».

Е п і г р а ф: Книги – морська глибина:
Хто в них пірне аж до дна.
Той, хоч і труду мав досить,
Дивнії перли виносить.

Іван Франко

Перебіг уроку

Мотивація навчальної діяльності.

Забезпечення емоційної готовності до уроку.

Привітання з новим навчальним роком, обмін побажаннями.

Оголошення теми й мети уроку.

Опрацювання навчального матеріалу.

У ч и т е л ь. З кожним роком ви дорослішаєте, пізнаєте багато нового. На шкільних заняттях відкриваєте таємниці природи, історії людства, мистецтва, різних наук. Звичайно, у цьому вам допомагає найвеличніше досягнення й витвір людини – книжка. Відколи люди навчилися писати, усю свою життєву мудрість і досвід довірили книжкам. Вони відкривають нам світ, допомагають зазирнути в минуле і передбачити майбутнє (*зачитування епіграфа*).

Бесіда.

- Чому Іван Франко порівнює книжку з морською глибиною? Як ви розумієте вираз «пірнути аж до дна»?
 - Чи всі можуть це зробити? Що письменник називає перлами?
 - Чи треба їх діставати аж із дна, адже у мережі «Інтернет» можна знайти багато всього цікавого й корисного?
 - Чи може комп'ютер повністю замінити книжки? А звідки потрапляє інформація в його пам'ять?
 - Чи можна навчити людину користуватися комп'ютером, якщо вона не вміє читати і писати?
 - Яку роль відіграє книжка в житті людини? А у вашому?
 - Чи довелося комусь із вас бувати на території Софійського собору в Києві? Там є пам'ятна стела на відзнаку заснування Ярославом Мудрим першої в Київській Русі бібліотеки. На вашу думку, навіщо вона?
- ◆ Прочитайте уривок із «Повісті минулих літ». Прокоментуйте. Чи вразило вас прочитане? Чим?

Любив Ярослав книги, читав їх часто і вдень, і вночі. І зібрав скорописців багато, і перекладали вони з грецького на слов'янське письмо. Написали

вони книг велику силу, ними повчаються віруючі люди і тішаються плодами глибокої мудрості. Начебто один хтось зорав землю, а другий посіяв, а інші жнуть і споживають багату поживу, – так і тут: батько всього цього Володимир, він землю зорав і розпушив її, тобто просвітив християнством. А син же його Ярослав засіяв книжними словами, а ми тепер пожинаємо, приємлемо серцем книжну науку.

Велика-бо користь від навчання книжного. Книги – мов ріки, які напоюють собою увесь світ; це джерело мудрості, в книгах – бездонна глибина; ми ними втішаємося в печалі, вони – узда для тіла й душі.

У книгах – світило мудрості, а про мудрість сказано: люблячих мене люблю, а хто дошукується мене – знайде благодать. І якщо старанно пошукати в книгах мудрості, то знайдеш велику вітху і користь для своєї душі. Бо той, хто часто читає книги, той веде бесіду з Богом і наймудрішими мужами.

Ярослав же, як ми вже сказали, любив книги, багато їх написав і поклав їх у церкві Святої Софії, яку сам збудував. Оздобив її золотом, сріблом і посудинами церковними, і возносять у ній урочисті співи в призначену годину.

У ч и т е л ь (*у супроводі мультимедійної презентації*). У Київській Русі були лише рукописні книги. Їх переписували або перекладали зі слов'яно-візантійських взірців, які привозив князь Ярослав Мудрий із Греції та Болгарії. При бібліотеці у Софійському соборі він утримував переписувачів та перекладачів. Оригінальними рукописними книгами були літописи. Створюючи їх, використовували спеціальне горіхове чорнило. Художники (рисівники) оздоблювали їх сторінковими сюжетними малюнками-мініатюрами, декоративними заставками, орнаментами, буквицями (художньо оформленими початковими літерами). Зазвичай творці книг були ченцями при монастирях (Києво-Печерському, Видубицькому та ін.) або митрополітичних домах. На сьогодні збереглося дуже мало давньоукраїнських рукописних книг. Серед них – Остромирове Євангеліє (1056–1057), «Ізборник Святослава» (1073) та ін. Літопис «Повість минулих літ» (кінець XI – початок XII ст.) зберігся до нашого часу в пізніших списках.

Із бібліотеки Ярослава Мудрого до наших часів дійшла лише одна книга – Реймське Євангеліє, яку вивезла до Франції його дочка Анна. Під час вінчання в Реймському соборі вона поклала книгу на вівтар. Відтоді впродовж багатьох віків французькі королі присягалися на ній. Ця книга збереглася у зміненому вигляді: до першої частини (XI ст.) додано рукопис XIV ст. Хто й коли це

зробив – невідомо. Із середини XVI ст. в Україні було започатковане книгодрукування, однак рукописна книга продовжувала жити. Особливого розвитку вона досягла в XVI–XVII ст. Одну з таких книг – «Ліствицю» (XVII ст.) св. Івана Ліствичника – можна побачити в Національному музеї літератури України (м. Київ).

Нестора Літописця справедливо називають письменником і першим істориком Київської Русі. Він ретельно, у хронологічній послідовності записував найважливіші історичні події. Однак помістив у «Повісті минулих літ» багато образних оповідей, у яких висловив свої думки, враження, ставлення до всього, про що писав. Тому цей літопис можна назвати не лише історичною, а й художньою пам'яткою давнини.

Найдавніші слов'янські стародруки з'явилися 1491 р. у м. Кракові (Польща). Найдавніша книга, що була надрукована в 1574 р. на території України і збереглася, – «Апостол» (видана у Львові Іваном Федоровичем).

Найбільша монастирська книгозбірня містилася в Києво-Печерській лаврі. Під час пожежі в 1718 р. стародавні видання загинули. Найбільша ж бібліотека була в Києво-Могилянській академії, заснована її ректором, великим книголюбом Петром Могилою. Вона містила понад 12 тисяч книг. Пожежі на Подолі у 1780 і 1811 рр. знищили й цю книгозбірню.

Ви вже знаєте про великий інтерес Івана Франка до книжок. Його сучасники згадували, що коли письменника запитували, де бере час на читання, він відповідав: «Добре, що деякі книжки мають свій запах: тільки піднесеш їх до носа, одразу чуєш, що це за зілля. Я часто не читаю, а нюхаю». Це, звичайно, жарг. Франко мав на увазі вибіркоче читання, вміння розрізнити хороша книжка чи погана, підібрати найпотрібнішу.

Бесіда.

- А як ви вибираєте книжки? Чи є у вас найулюбленіші? Які саме й чому?
- Як ви читаєте – швидко, повільно чи любите смакувати кожне слово, думати над ним?
- Чи дофантазуєте щось про життя героїв, уявляєте себе на їхньому місці?
- Як ви вважаєте, що означає вислів «життя книжки»?
- Чи живе вона, якщо нею ніхто не цікавиться?
- Яка роль читача у житті книжки?

У ч и т е л ь. Переписувачі стародавніх українських книг дуже шанували їхніх «читальників». Після традиційних присвят подавали передмови, звернені до них, і зміст, а наприкінці – алфавітний покажчик, реєстр помилок і вибачення за них. Для зацікавлення читача книги ілюстрували орнаментами, малюнками, які називалися ритинами...

У давнину вважалося великим гріхом не повернути власнику книжку. Тому в бібліотеках Західної Європи «найцінніші книги приковувалися до своїх місць ланцюгами». Українські ж друкарі застерігали: «Хто хотів би цю книгу віддалити з цього місця, той буде мати справу перед Божим судом»; «Хай ця книга перебуває в цій церкві вічно, а хто її візьме, той буде проклятий...» У той час це було ефективним.

У XVI–XVII ст. Україна відзначалася високим рівнем освіти. Було відкрито багато братських шкіл, у яких викладалося рідною мовою; працювало 20 друкарень, що видавали різноманітні книжки. Арабський учений і мандрівник Павло Алепський після відвідання України в 1652 р. зазначав, що «по всій землі козаків» усі вміють читати і писати, є віруючими людьми, дуже дбають про освіту і виховання молоді.

Серед вищих навчальних закладів тогочасної Європи найбільше славилися наші Острозька та Києво-Могилянська академії.

Початок нищення української освіти і культури покладено указом російського царя Петра I у 1721 р., за яким заборонялося книгодрукування українською мовою. У 1763 р. цариця Катерина II заборонила викладання українською мовою в Києво-Могилянській академії, а в 1817 р. її було закрито.

Робота з прислів'ями та приказками. Прочитайте ланцюжком і прокоментуйте прислів'я та приказки про книжку, її роль у житті людини.

Без хліба легше прожити, аніж без книжки. Дім без книжки – день без сонця. З книжкою жити – з добром дружити. З книжкою подружишся – розуму наберешся. З ручаїв – річки, з книжок – знання. Знання – сонце, книжка – вікно. Золото добувають із землі, а знання – з книжок. Книжка – дзеркало життя. Книжка – міст у світ знань. Книжка добру навчить, від дурного відверне. Книжки читати – усе знати. Кому книжка – розвага, а кому – навчання. Книжку прочитав – на крилах політав. Одна книжка тисячі людей навчає. Розум без книжки, як птах без крил. Книжку потрібно читати не очима, а розумом. Книжка подібна до води – дорого проб'є всюди.

Теорія літератури.

Художня література – мистецтво слова, що відображає дійсність у художніх образах.

Літературний твір – це образний текст, що має певну провідну думку.

Прийм «Мистецька майстерня». Розгляньте репродукції картин Вальтера Фірле, Джорджа Хартлі. Чому, на вашу думку, художників приваблюють образи дітей, які читають? Прокоментуйте ту із картин, яка вам більше сподобалась.

◆ Розгляньте світлини скульптур українській книзі в Коломиї (автор Роман Захарчук) та читачеві в Одесі (автор Михайло Рева). Що, на вашу думку, вони символізують?

Учитель. Останнім часом книжка отримала «нове дихання» – поруч із паперовими носіями вона існує у вигляді електронних файлів. Її можна зберегти у пам'яті комп'ютера, знайти в мережі «Інтернет», прочитати на екрані кишенькового комп'ютера або навіть мобільного телефону.

Нові технічні засоби – вірні помічники книжки. Вона завжди буде тим винаходом, що, як і колесо, ніколи не зникне з життя людської цивілізації.

Рефлексія. Підсумок уроку.

◆ Назвіть ключові слова вивченої на уроці теми.

🏠 Укласти поради, як продовжити життя книжки. Розпитати батьків, як вони збирали домашню бібліотеку, які книжки для них особливо цінні і чому. Підготувати розповідь про домашню бібліотеку.

Урок 2

Тема. Прислів'я та приказки – перлини народної мудрості. Художнє відтворення в прислів'ях і приказках життєвого досвіду багатьох поколінь українців, узагальнення суспільних поглядів на духовні цінності, норми моралі та етики.

Мета: ознайомити зі специфікою прислів'їв і приказок як виду усної народної творчості; допомогти усвідомити особливості, роль їх у мові; розвивати навички виразного осмисленого читання прислів'їв і приказок (визначення тематики та змісту їх), афористичність і точність думки, увагу до лексики власних суджень; виховувати культуру мовлення, шанобливе ставлення до кмітливості й мудрості народу, акумульованих у прислів'ях і приказках, сприяти осмисленню ролі цих цінностей у сучасному світі.

Очікувані результати навчання

Учень / учениця:

- уважно слухає інформацію про малі жанри у фольклорі та літературі;
- вичерпно відповідає на запитання за змістом почутого повідомлення;
- стисло переказує зміст повідомлення про втілення в прислів'ях і приказках узагальнених суспільних поглядів на норми моралі та етики;
- виявляє взаємозв'язок змісту малих жанрів фольклору із власними потребами для особистісного розвитку;
- читає виразно (зокрема й напам'ять) прислів'я, приказки;
- розрізняє жанрові особливості їх;